

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ

SOME PROBLEMS OF LEGISLATIVE REGULATION OF PUBLIC CONTROL ON THE IMPLEMENTATION OF CRIMINAL PUNISHMENTS

Резніченко Г.С., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена дослідженню законодавчої регламентації громадського контролю за виконанням кримінальних покарань. Підтверджується теза про те, що громадський контроль за виконанням кримінальних покарань дає можливість засудженим розраховувати на додатковий захист та контроль за дотриманням їхніх прав, свобод та законних інтересів, розраховувати на соціальну допомогу після відбуття покарання, розширення можливостей для контактів та підтримки і заохочення громади до позитивного внеску в їх соціальну реінтеграцію.

У статті проводиться порівняльний аналіз положень кримінально-виконавчого кодексу та Постанови Кабінету Міністрів України від 01.04.2004 № 429 «Про затвердження положень про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах», як правових підстав здійснення громадського контролю за виконанням кримінальних покарань. У вищевказаних нормативно-правових актах серед іншого закріплюються підстави здійснення громадського контролю за виконанням кримінальних покарань, суб'єкти, уповноважені здійснювати громадський контроль за виконанням кримінальних покарань, завдання, що стоять перед суб'єктами здійснення громадського контролю за виконанням кримінальних покарань.

На підставі проведеного порівняльного дослідження автор наводить пропозиції щодо удосконалення частини 2 статті 25 Кримінально-виконавчого кодексу України «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань». А саме, доповнення положеннями щодо здійснення громадського контролю за дотриманням прав, основних свобод і законних інтересів осіб, звільнених від відбування покарання, організації виховної роботи з особами, умовно-достроково звільненими від відбування покарання, та громадського контролю за їх поведінкою протягом невідбутої частини покарання та надання допомоги у соціальній адаптації особам, звільненим від відбування покарання, а також закріплення можливості здійснення громадського контролю за дотриманням прав, свобод та законних інтересів засуджених до будь-якого виду покарання, а не тільки покарань, які відбуваються у виправних колоніях, арештних домах, виправних центрах та слідчих ізоляторах.

Ключові слова: засуджені, кримінальні покарання, громадський контроль.

The article is devoted to the study of the legislative regulation of public control over the execution of criminal penalties. The thesis is confirmed that public control over the execution of criminal penalties allows convicts to count on additional protection and control over the observance of their rights, freedoms and legitimate interests, count on social assistance after serving their sentence, expand opportunities for contacts and support and encourage society to be positive contribution to their social reintegration.

The article provides a comparative analysis of the provisions of the Penal Code and the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 01.04.2004 No. 429 "On Approval of the Regulations on Supervisory Commissions and Boards of Trustees at Special Educational Institutions", as legal grounds for exercising public control over the execution of criminal penalties. The above regulatory legal acts, among other things, establish the grounds for exercising public control over the execution of criminal penalties, the entities authorized to exercise public control over the execution of criminal penalties, the tasks facing the subjects of public control over the execution of criminal penalties.

On the basis of a comparative study, the author makes proposals for improving Part 2 of Article 25 of the Penal Code of Ukraine "Public participation in the correction and resocialization of convicts. Public control over the observance of the rights of convicts in the execution of criminal sentences. Namely, the addition of provisions on the implementation of public control over the observance of the rights, fundamental freedoms and legitimate interests of persons released from serving a sentence, the organization of educational work with persons released on parole from serving a sentence, and public control over their behavior during the unserved part of the sentence and assistance in social adaptation to persons released from serving a sentence, as well as securing the possibility of exercising public control over the observance of the rights, freedoms and legitimate interests of those sentenced to any type of punishment, and not just punishments taking place in correctional colonies, arrest houses, correctional centers and pre-trial detention centers.

Key words: convicts, criminal penalties, public control.

Постановка проблеми та її актуальність. У Мінімальних стандартних правилах поводження з ув'язненими, прийнятих 30 серпня 1955 р. на Першому конгресі Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, вказується на необхідність залучення громадськості до виховання засуджених. Необхідність інформування громадськості про діяльність пенітенціарної системи та залучення громадськості добровільно працювати в пенітенціарних установах закріплено в Європейських пенітенціарних (в'язничних) правилах. Окрім цього, умови утримання ув'язнених та поводження з ними мусять бути предметом моніторингу з боку незалежного органу або органів, які публічно оприлюднюють результати моніторингу. Заохочується співробітництво такого незалежного моніторингового органу або органів із тими міжнародними інституціями, які повноважені відповідно до закону відвідувати пенітенціарні установи [1]. Подібні вимоги закріплено у міжнародних нормативно-правових актах, які закріплюють міжнародні стандарти поводження

з особами, до яких застосовані міри покарання, котрі не пов'язані з ізоляцією від суспільства (Розділ 17–19 Токійських правил, п. 51 Рекомендацій СМ/Рес (2017) 3 про Європейські правила щодо громадських санкцій та заходів) [2; 3].

Громадський контроль за виконанням кримінальних покарань дає можливість засудженим розраховувати на додатковий захист та контроль за дотриманням їхніх прав, свобод та законних інтересів, розраховувати на соціальну допомогу після відбуття покарання, розширення можливостей для контактів та підтримки і заохочення громади до внесення позитивного внеску в їх соціальну реінтеграцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як показало вивчення наукової літератури, досить активно займаються розробкою питань, що стосуються сутності громадського контролю у сфері виконання покарань України в контексті визначених у законі підстав такої діяльності, такі науковці: К. А. Автухов, В. А. Бадира, І. Г. Богатирьов, В. В. Василевич, Б. М. Головкін, О. М. Гумін, О. М. Джуца, І. О. Колб,

В. О. Меркулова, В. Я. Конопельський, В. Л. Оргинський, А. Х. Степанюк, В. М. Трубников, І. С. Яковець та ін.

Мета статті – дослідити правову проблематику законодавчої регламентації громадського контролю за виконанням кримінальних покарань

Виклад основного матеріалу. Стаття 25 Кримінально-виконавчого кодексу України закріплює, що об'єднання громадян та засоби масової інформації, релігійні та благодійні організації, окремі особи в порядку, встановленому Кримінально-виконавчим кодексом і законами України, можуть надавати допомогу органам та установам виконання покарань у виправленні засуджених і проведенні соціально-виховної роботи. Окрім цього, може здійснюватися громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань, таких як громадські роботи, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, позбавлення волі (глави 8, 13, 14, 19, 21), та під час застосування інституту умовно-дострокового звільнення від відбування покарання (глава 26) [4].

Для забезпечення громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 01.04.2004 № 429 «Про затвердження положень про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах», створюються спостережні комісії та піклувальні ради [5]. Аналіз чинного кримінально-виконавчого законодавства визначає таких суб'єктів здійснення громадського нагляду: спостережні комісії, піклувальні ради, об'єднання громадян, засоби масової інформації, релігійні та благодійні організації.

Положення про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах детально роз'яснює права, обов'язки, завдання та повноваження таких рад. Піклувальні ради надають допомогу адміністрації виховної колонії з питань соціального захисту, поліпшення становища, дотримання прав, законних інтересів та вдосконалення навчально-виховного процесу засуджених.

Погоджуємося із думкою висловленою Градецьким А. В., що роботу, яка спрямована на утвердження і збереження соціально-корисного статусу в засуджених, неможливо провадити без допомоги неурядових, правозахисних, релігійних, інших громадських організацій чи окремих громадян. Саме вони повинні брати активну участь у проведенні профілактичних заходів з метою недопущення протиправної поведінки засуджених, а також корекції їх поведінки [6, с.119].

Отже правовою основою здійснення громадського контролю за виконанням кримінальних покарань є Кримінально-виконавчий кодекс України та Постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2004 № 429 «Про затвердження положень про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах». Аналіз положень ч. 2 ст. 25 Кримінально-виконавчого кодексу України «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених» та п.3 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження положень про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах» від 1 квітня 2004 р. № 429 свідчить про певну невідповідність положень правових норм цих нормативно-правових актів.

Так, згідно ч. 2 ст. 25 Кримінально-виконавчого кодексу України: «громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань у виправних колоніях, арештних домах, виправних центрах та слідчих ізоляторах здійснюють спостережні комісії, які діють на підставі цього Кодексу та Положення про спостережні комісії, що затверджується Кабінетом Міністрів України, а у виховних колоніях – піклувальними радами. У випадках, встановлених цим Кодексом та законами України, громадський контр-

оль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань можуть здійснювати громадські об'єднання». Отже, граматичне та систематичне тлумачення ч. 2 ст. 25 Кримінально-виконавчого кодексу України свідчить, що громадський контроль може здійснюватися при виконанні покарань, які відбуваються у виправних або виховних колоніях, арештних домах та виправних центрах. У таких установах виконання покарань відбуваються покарання у виді позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі, арешту та обмеження волі. Проте у п.3 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження положень про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах» від 1 квітня 2004 р. № 429 серед завдань спостережних комісій передбачено: організація та здійснення громадського контролю за дотриманням прав, основних свобод і законних інтересів засуджених осіб та осіб, звільнених від відбування покарання; сприяння органам і установам виконання покарань у виправленні і ресоціалізації засуджених осіб та створенні належних умов для їх тримання, залучення до цієї діяльності громадських організацій, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та громадян; організація виховної роботи з особами, умовно-достроково звільненими від відбування покарання, та громадського контролю за їх поведінкою протягом невідбутої частини покарання; надання допомоги у соціальній адаптації особам, звільненим від відбування покарання. Тож, завдання спостережних комісій, що передбачені у п.3 «Положення...» не відповідають завданням, що визначені у ч. 2 ст. 25 Кримінально-виконавчого кодексу України, оскільки стосуються здійснення громадського контролю за поведінкою осіб, які звільнені від відбування покарання.

Потрібно звернути увагу на те, що у теорії держави та права існує певна ієрархія нормативно-правових актів. Так, за юридичною силою нормативно-правові акти поділяються на закони та підзаконні нормативно-правові акти. Закон – нормативно-правові акти вищої юридичної сили; підзаконні акти – нормативно-правові акти, засновані на законах, що їм не суперечать. Тож, для приведення у відповідність правової регламентації здійснення громадського контролю за виконанням кримінальних покарань пропонуємо доповнити ч. 2 ст. 25 Кримінально-виконавчого кодексу України положеннями щодо здійснення громадського контролю за дотриманням прав, основних свобод і законних інтересів осіб, звільнених від відбування покарання, організації виховної роботи з особами, умовно-достроково звільненими від відбування покарання, та громадського контролю за їх поведінкою протягом невідбутої частини покарання та надання допомоги у соціальній адаптації особам, звільненим від відбування покарання.

Окрім цього, у ч. 2 ст. 25 Кримінально-виконавчого кодексу іде мова про здійснення громадського контролю при виконанні покарань, які відбуваються у виправних або виховних колоніях, арештних домах та виправних центрах. У таких установах виконання покарань відбуваються покарання у виді позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі, арешту та обмеження волі. Проте у переліку кримінальних покарань, який передбачений статтею 51 Кримінального кодексу України, містяться і інші покарання, які в теорії Кримінального права відносяться до покарань, які не пов'язані із ізоляцією особи від суспільства (штраф, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певними видами діяльності, громадські роботи, виправні роботи). Згідно п.1 статті 13 Кримінально-виконавчого кодексу контроль за виконанням таких покарань покладається на Уповноважені органи з питань пробації. Але у змісті ч. 2 ст. 25 Кримінально-виконавчого кодексу України не закріплено необхідності здійснення громадського контролю за виконанням таких

покарань. Хоча у п. 3 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження положень про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах» від 1 квітня 2004 р. № 429 серед завдань спостережних комісій передбачено: «організація та здійснення громадського контролю за дотриманням прав, основних свобод і законних інтересів засуджених.....» без конкретизації виду кримінального покарання. Отже маємо розуміти, що іде мова про будь який вид кримінального покарання, передбачений статтею 51 Кримінального кодексу України. Для усунення невідповідності між положеннями Кримінально-виконавчого законодавства та правовими нормами Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження положень про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах» від 1 квітня 2004 р. № 429 в частині здійснення громадського контролю за виконанням кримінальних покарань пропонуємо доповнити ч. 2 ст. 25 Кримінально-виконавчого кодексу України та викласти її в такій редакції: «2. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань, а також громадський контроль за дотриманням прав, основних свобод і законних інтересів осіб, звільнених від відбування покарання, організація виховної роботи з особами, умовно-дostroково звільненими від відбування покарання, та громадський контроль за їх поведінкою протягом невідбутої частини покарання та надання допомоги у соціальній адаптації особам, звільненим від відбування покарання здійснюють спостережні комісії, які діють на підставі цього Кодексу та Положення про спостережні комісії, що затверджується Кабінетом Міністрів України, а у виховних колоніях – піклувальними радами. У випадках, встановлених

цим Кодексом та законами України, громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань можуть здійснювати громадські об'єднання».

Окрім цього, погоджуємося із думкою Мукшименко А. стосовно того, що потребують змістовного наповнення норми глави 26 Кримінально-виконавчого кодексу України «Здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбуття покарання». Зокрема, ані в ст. 160–163 зазначеного Кодексу, ані в підпункті 6 п. 6 «Положення...» не встановлено реального механізму здійснення громадського контролю за особами, умовно-дostroково звільненими від відбування покарання. У вказаних нормах права не визначено ані форм, ані методів, ані періодичності, ані змістовних ресурсів реалізації згаданого права спостережних комісій [7, с.19].

Висновки. Громадський контроль передбачає не тільки контроль за дотриманням прав і свобод засуджених при виконанні (відбуванні) кримінальних покарань, алей інформування громадськості про стан речей у цій сфері. Проблеми виявлені при здійсненні громадського контролю за дотриманням прав та свобод засуджених, які відбувають покарання повинні доводитися до компетентних органів, окрім цього повинні розроблятися заходи щодо їх усунення, у тому числі шляхом інформування громадськості про існуючі проблеми. Спостережні комісії та піклувальні ради повинні публічно звітувати про дотримання прав та свобод засуджених, приймати активну участь у пропаганді прийняття звільнених від відбування покарання на роботу, приймати участь у формуванні більш гуманного ставлення суспільства до засуджених, що відбували покарання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#top (дата звернення: 10.10.2022);
2. Токійські правила. URL: https://www.probation.gov.au/wp-content/uploads/2019/04/01_%D0%A0%D0%B5%D0%B7%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D0%90%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D1%97-%D0%9E%D0%9E%D0%9D-%E2%84%9645110_%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D0%B0-%D0%9E%D0%9E%D0%9D-%D1%83-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE-%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%96-%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2-%D0%BD%D0%B5-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%8F%D0%B7%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D0%B7-%D1%82%D1%8E%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D0%BC-%D1%83%D0%B2%D1%8F%D0%B7%D0%BD%D0%B5.pdf (дата звернення: 10.10.2022);
3. Рекомендацій CM/Rec (2017) 3 про Європейські правила щодо громадських санкцій та заходів. URL: https://www.probation.gov.au/wp-content/uploads/2019/04/Rec20173-CSMand-commentary_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%8E-%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%8E-%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BD%D1%82.pdf (дата звернення: 10.10.2022).
4. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 10.10.2022);
5. Про затвердження положень про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах : Постанова КМУ від 01.04.2004 № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/429-2004-%D0%BF#top> (дата звернення: 10.10.2022).
6. Градецький А. В. Громадський контроль за дотриманням прав і свобод засуджених до позбавлення волі, колишніх суддів та співробітників правоохоронних органів. Право і Безпека. 2009. № 5. С. 118–121.
7. Мукшименко А. Аналіз нормативно-правового забезпечення діяльності спостережних комісій як інструменту громадського контролю. Віче. 2010. № 12. С.18-20.